

Asia: VN/16561/2024

Toimenpiteitä lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi - työryhmän muistio

Palautteen antajan palaute

2.1 Vahvistetaan väestöpolitiikan ja syntyvyyden koordinaatiota sekä tietopohjaa

Nuorisoala näkee ehdotuksen Hedelmällisyyden ja lisääntymisterveyden HELI-keskuksesta/verkostosta hyvänä. Haluamme muistuttaa, että nuorisoalan ja/tai nuorisotutkijoiden osaamista on syytä hyödyntää tällaisen verkoston työssä. Nuorten perheellistymisen edistäminen ei onnistu ilman ymmärrystä nuorista itsestään, tässä nuorisotutkimuksella on merkittävä rooli.

2.2 Kuullaan nuorten näkemyksiä ja vahvistetaan yhteiskunnallista ymmärrystä syntyvyyskehityksestä ja lapsitoiveiden tukemisesta

Nuorisoala näkee HELI-keskuksen/verkoston hyvänä. Haluamme muistuttaa, että syntyvyyskeskustelussa jäivät paitsioon usein juuri ne nuorten ryhmät, joilla syntyvyys on kaikista vähäisintä ja laskenut rajuiten. Yhteiskunnallista keskustelua syntyvyydestä ei tulisi myöskään käydä nuoria naisia syyllistäen. Heihin kohdistuu jo nyt monenlaisia paineita yhteiskunnan taholta. Keskusteluihin tulisi myös kutsua mukaan nuorten edustajia ja näkökulmia.

Kannustamme kehittämään yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, nuorisoalan ja -tutkijoiden kanssa tapoja osallistaa keskusteluun erityisesti pienituloisia, matalasti koulutettuja ja syrjäytymisuhassa olevia nuoria. Esimerkiksi avoimille verkkolomakkeille ministeriöiden verkkosivuilla harvoin vastaavat se viidesosa 20-24-vuotiaista nuorista, jotka ovat pelkän perusasteen varassa.

Nuorisoala kannattaa aina lämpimästi nuorten omien ajatusten kartoittamista heitä itseään koskevilla asioilla. Rajattua kuulemisjoukkoa parempi vaihtoehto olisi kuitenkin toteuttaa nuorten osallistaminen kyselytutkimuksen avulla, jolloin saavutettaisiin laajemmin eri taustoista tulevia nuoria.

Tietoa nuorten perheellistymisen ajatuksista on jo jossain määrin olemassa (esim. Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa on kysytty aiheesta). Tietoa tulisi saada ensisijaisesti niiltä nuorten ryhmiltä, joista tietoa ei ole.

3.1 Lisätään nuorten ja nuorten aikuisten hedelmällisyystietoisuutta

Nuorisoalan näkemys on, että kaikille alle 25-vuotiaille tulee tarjota maksuton ehkäisy. Ehkäisyn lisäksi tulee tarjota neuvontaa muun muassa seksuaalioikeuksista ja hedelmällisyydestä.

3.2 Vahvistetaan hedelmällisyysneuvontaa ja -palveluita

Nuorisoala näkee neuvonnan ja ohjauksen lisäämisen positiivisena. Ylipäätään sävy, joilla aiheesta puhutaan, on todella tärkeä. Tarjolla olevista palveluista ja etuuksista kannattaa puhua, mutta nuorten syyllistämistä tulee välttää.

3.3 Hedelmöityshoidot

Hedelmöityshoitojen saatavuus on tärkeää varmistaa yhdenvertaisesti, eli niin, että kaikille lasta toivoville perhemuodosta tai seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta taataan yhdenvertaiset hedelmöityshoidot. Nuorisoala haluaa kuitenkin huomauttaa, että erityisesti pitäisi panostaa siihen, että lapsettomuutta aiheuttavat, nuorilla kohtalaisen yleiset sairaudet kuten endometriooosi ja seksitaudit saataisiin hoidettua mahdollisimman hyvin ja nykyistä aikaisemmassa vaiheessa.

4.1 Tuetaan nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyttä

Nuorisoala näkee nuorten mielenterveyskriisin ratkaisemisen ensiarvoisen tärkeänä. Terapiatakuu tulee työryhmän esityksen mukaisesti ulottaa kaikille nuorisolain mukaan nuoriksi määritellyille, eli myös yli 23-vuotiaille. Hallituksen mallin mukaista terapiatakuuta tulisi kaikille nuorille laajentamisen lisäksi kehittää laajemmin kaikille nuorille sopivampaan suuntaan. Nuorille räätälöityjä päihde- ja mielenterveyspalveluja tulisi vahvistetaan niin, että palveluita on riittävästi ja ne ovat hyvin resursoituja. Palveluiden tulee olla saatavilla yhden luukun periaatteella. Myös vakavammin oireileville nuorille tulee taata laadukas ja pitkäjänteinen hoito mielenterveyden häiriöihin.

4.2 Tarjotaan suosituksia nuorten aikuisten ruutuajan määrään ja laatuun

Nuorisoala haluaa nostaa esiin, että digitaaliset alustat voivat olla nuorille myös hyödyllinen ja merkityksellinen osa elämää. On myös tärkeää huomata, että kaiken ikäiset käyttävät digilaitteita varsin paljon ja keskusteluissa ei tulisikaan keskittyä tuomitsemaan vain nuorten käyttäytymistä. Ruutuajalle, jonka kasvua yksinäisyys ja yhteisön puute usein ruokkii, on tärkeää tarjota vaihtoehtoja eli esimerkiksi työtä ja harrastusmahdollisuuksia. Kansallinen suositus voi olla hyvä tapa nostaa aihe keskusteluun. Se toisi jotain, mihin omaa käyttäytymistä voisi peilata, vrt. esim. alkoholin käyttösuositukset.

4.3 Tarjotaan tukea nuorten aikuisten parisuhteisiin

Parisuhteiden tuen lisääminen on nuorten näkökulmasta positiivinen asia. Nuorisoala haluaa kuitenkin nostaa esille, että myös yleinen yhteisöllisyyden lisääminen olisi oleellista, jotta nuorilla

olisi ensinnäkin mahdollisuus muodostaa parisuhteita sekä saada tukea ja keskustelumahdollisuuksia parisuhteisiinsa myös ystäväpiiriltä. Nuorten tulevaisuususkon vahvistaminen auttaisi myös nuorten pariskuntien tulevaisuususkon parantamisessa.

Työryhmän esitys järjestöjen ja kolmannen sektorin roolin kasvattamisesta samaan aikaan kun järjestöistä on leikattu ja tullaan leikkamaan ennennäkemättömän paljon valtionrahoitusta on melko optimistinen ajatus. Kirkon ja seurakuntien roolin kasvattaminen on myös ongelmallista niillä paikkakunnilla (mm. suurissa kaupungeissa ja pääkaupunkiseudulla), joissa toisaalta monikulttuurisuus kasvaa ja toisaalta uskontokuntiin kuulumisen muuttuu harvinaisemmaksi.

5.1 Nostetaan koulutustasoa ja helpotetaan opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamista

Suomalaisten nuorten osaamis- ja koulutustaso kääntyy nousuun riittävästi resursoidun koulutusjärjestelmän avulla. Tällä hetkellä liian moni jää ilman tarvitsemaansa tukea, koulutus periytyy ja sosioekonominen tausta vaikuttaa mahdollisuuksiin. Koulutustaso Suomessa on jäänyt OECD-maissa jälkeen, mutta on huomionarvoista, että kyseessä on myös hyvin sukupuolittunut ilmiö. Esimerkiksi pelkän peruskoulun varassa olevia 20–24-vuotiaita miehiä on 23 % ja naisia 17 %. Samalla 25–29-vuotiaista miehistä 27 prosentilla ja naisista 42 prosentilla on jo korkeakoulututkinto.

Opiskelijoiden kokemat paineet opinnoista ovat valtavat, eikä opiskelijoiden taloudellinen tilanne yleensä ole niin vakaa, että se kannustaisi lasten saamiseen. Jos siihen halutaan kannustaa jo opintojen aikana, on rakenteellisesti vielä paljon työtä tehtävänä paitsi koulutusjärjestelmässä, myös etuusjärjestelmässä ja palveluissa. 2018 tehdyn selvityksen mukaan perheellisten opiskelijoiden haasteita olivat mm. toimeentulo, joustavuuden puute, ajanhallinta ja lastenhoitopalvelut. Opintotuen vahvistaminen sekä perheellisillä että lapsia suunnittelevilla opiskelijoilla olisi askel oikeaan suuntaan. Opintojen läpäisytahtiin on olemassa myös muita keinoja vaikuttaa: riittävä opintorahan taso, joustavammat alanvaihtomahdollisuudet, aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ja esimerkiksi vailla korkeakoulupaikkaa jääneelle nuorelle avoimen korkeakoulun setelin tarjoaminen voivat edesauttaa valmistumisiän laskua aloituspaikkojen lisäämisen ohella.

5.2 Vahvistetaan työllisyyttä sekä tasa-arvoa ja perheystävällisyyttä työelämässä

Taantumet ja kriisit näkyvät ensimmäisenä ja syvemmin nuorten työllisyydessä. Kannatamme esitettyjä tavoitteita. Esitettyjen keinojen lisäksi nuorten kilpailukykyä työmarkkinoilla tukisi riittävät palvelut ja apu erityisesti ensimmäisten työpaikkojen saamisessa: Tarjotaan julkissektorin kesätyöpaikkoja erityisesti haastavassa työmarkkina-asemassa oleville nuorille; Yhdistetään nuorille työnhakijoille myönnettäviin palkkatukiin sekä työnantaja että nuoria tukevaa valmennusta; Varmistetaan Ohjaamojen riittävä resursointi ja nyt TE-uudistuksen jälkeen erityisesti nuorten palvelujen laatu.

Pelkkä työn saaminen ei riitä, jos työ sairastuttaa. Nuorten aikuisten työhyvinvointi on laskenut ja työkyvyttömyyseläkkeiden hakijamäärät kasvaneet. Taustalla voi usein olla tilanne, jossa jo opinnoissa on uuvuttu, mutta riittävä apua ei ole saatu. Panostamalla nuorten hyvinvointiin varmistetaan myös hyvinvoivat työntekijät.

6.1 Vahvistetaan odottavien vanhempien, synnyttäneiden ja vauvaperheiden tukea

6.2 Kehitetään vanhemmuuden ja arjessa jaksamisen tuen palveluita

Nuorisoala haluaa muistuttaa, että jo nykyään sote-järjestöt tarjoavat tämän kaltaisia perhepalveluita. Olisikin oleellista varmistaa järjestöjen toimintaedellytykset jatkossakin. Työryhmän esitys järjestöjen ja kolmannen sektorin roolin kasvattamisesta samaan aikaan kun järjestöistä on leikattu ja tullaan leikkaamaan ennennäkemättömän paljon valtionrahoitusta on melko optimistinen ajatus.

7.1 Huolehditaan lapsiperheiden etuuksien riittävästä tasosta ja selvitetään taloudellisia kannustimia lapsensaannin aikaistamiseksi

Nuorisoala näkee, että valtiontalouden johtamisessa tulisi ottaa käyttöön lasten ja nuorten edun ensisijaisuusperiaate. Päätöksenteossa tulee priorisoida lapsia, nuoria ja tulevia sukupolvia.

Ehdotus lapsen saamisen yhteyteen kytketystä rahallisesta korvauksesta herätti paljon keskustelua tutkimusprofessori Anna Rotkirchin kartoittamien keinojen julkaisemisen yhteydessä. Nuorisoala ei ota suoraan kantaa siihen, tulisiko jokin taloudellinen kannustin luoda, mutta haluaa esittää huomioita ja reunaehtoja mahdollisesta kannustinjärjestelmästä. Tutkitusti pelko taloudellisesta pärjäämisestä on suurimpia esteitä toivotun lapsiluvun saavuttamiselle, joten on tärkeää tukea lapsiperheitä taloudellisesti, esim. maksuttomalla varhaiskasvatuksella.

Lastensaannista ei tulisi voida tienata suoraan rahaa.

Nuorisoala näkee, että hyvityksen suuntaaminen opintolainaan olisi ongelmallista. Opintotuen tarkoitus on turvata opintojen aikainen toimeentulo, mutta opintolaina tunnutaan sen sijaan näkevän lähinnä välineenä, joilla nuoria voi kannustaa erilaisiin asioihin, kuten nykyisellään nopeaan valmistumiseen. Opintotuen tulisi kuitenkin olla sosiaaliturvaa.

Mikäli kannustin osoitettaisiin asuntolainaan, se kohdistuisi niille, jotka ovat kyenneet ostamaan asunnon nuorena eli jotka ovat jo valmiiksi ikätovereitaan paremmassa asemassa. Ensiasunnon ostajien keski-ikä on noussut ja on jo hyvin lähellä ehdotettua 30 ikävuotta. Oman asunnon ostamisen hinta ja mahdollisuudet vaihtelevat myös merkittävästi alueittain, eli ehdotus ei kohtelisi eri puolella maata asuvia nuoria samanlaisesti.

Nuorisoalan näkökulmasta paras kannustin olisi kenties verotuksellinen. Se on alueneutraali ja useammalle vuodelle jaksotettuna se voisi olla myös omiaan kohentamaan pienten lasten vanhempien työllisyyttä, tai ainakin kannustaisi työllistymään.

Tiukka ikärajaus on ongelmallinen - miten raja asetetaan ilman, että syntyy (arkijärjellä ajateltuna) epäreiluja väliinputoamistilanteita? Lapsen tarkkaan syntymisajankohtaan ei oikein voi tai kannata pyrkiä vaikuttamaan. Jokaiseen ikärajaan toki liittyy vastaavia haasteita, mutta epäreiluutta tulisi pyrkiä minimoimaan.

On tunnistettava, että lapsettomuudesta kärsivien näkökulmasta tällainen kannustinjärjestelmä olisi hyvin epäreilu. Taloudellisen kannustimen ulottaminen vain naisille olisi varsin ongelmallista tasa-arvon ja miesten näkökulmasta, sillä perheen perustaminen tapahtuu vain harvoin yksin.

7.2 Seurataan ja kehitetään perhevapaiden ja lastenhoidon tukien järjestelmää

-

8 Muut huomiot ja mahdolliset ehdotukset lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi

Nuorisoala näkee tärkeänä, että Suomessa käydään yhteiskunnallista keskustelua huoltosuhteesta ja syntyvyyden laskusta. On kuitenkin samaan aikaan huomioitava, että kyseessä on herkkä aihe, jolloin kaikkien eri toimijoiden (instituutiot, päättäjät jne.) tulee myös tiedostaa vastuunsa keskustelun laadusta. Nuorten syyllistäminen ei edistä asiaa, ja on tunnistettava, että nuoret elävät jommonlaisten paineiden ristiaallokossa.

Yksittäisiin, pistemäisiin ja säväyttäviin toimiin keskittyminen ei ole oikotie onneen. Nuorisoala näkee, että päättäjien ja institutionaalisten toimijoiden vastuulla on ensisijaisesti tehdä konkreettisia toimia, jotka parantavat nuorten hyvinvointia ja luovat nuorille uskoa tulevaisuuteen. Jos nuorten mahdollisuus kouluttautua, työllistyä ja tulla toimeen turvataan, nuorten velkaantumiseen puututaan, yhteisöllisyyteen panostetaan ja mielenterveyttä tuetaan, on varsin todennäköistä, että samalla syntyvyyskin kohenee. Ilman nuoria meillä ei ole mitään, ei edes toivoa kestävästä huoltosuhteesta.

Eräitä toimia, jotka voisivat lisätä nuorien mahdollisuuksia perheellistyä:

Nuorisoala esittää yhdeksi ratkaisuksi syntyvyyden kohentamiseksi nuorten tulevaisuustakuuta, joka olisi hyvinvointivaltion palvelulupaus nuorille. Tulevaisuustakuu vastaisi tunnistettuihin nuorten kokemuksiin haasteisiin eli osaamisvajeeseen, mielenterveyden haasteisiin sekä riittämättömiin tai huonosti toimiviin ohjauspalveluihin. Asian korjaamiseksi tarvitaan entistä kokonaisvaltaisempi nuorten tulevaisuustakuu, jossa nuoria ohjataan sosiaaliturvan, työllisyystoimien ja koulutusmahdollisuuksien avulla samaan suuntaan ja parannetaan heidän resilienssiään riittäväillä hyvinvointipalveluilla. Tulevaisuustakuu sisältää nykyisen nuorisotakuun ja terapiatakuun laajentamista.

Suomessa koko ajan syvenevä yhteisöllisyysvaje tulee heikentämään syntyvyyttä entisestään. Sekä yksinäisyys että sosiaalinen eristäytyneisyys heikentävät psyykkistä ja fyysistä terveyttä ja

pitkittyessään lisäävät viimesijaisten palveluiden tarvetta sekä syrjäytymisriskiä. On loogista, että yksinäisillä ja yhteisöjen ulkopuolella olevat nuoret kokevat haasteita pariutumissa ja verkostojen vähäisyyden vuoksi myös pohtivat omia resurssejaan pärjätä lapsen kanssa. Vuonna 2022 15-vuotiaista noin 30 %, mutta 20-vuotiaista jo lähes 80 % koki, ettei itsellä ole enää keinoja vähentää omaa yksinäisyyttään (School to belong, 2022). Siksi yhteisöllisyyden lisääminen on myös poliittinen kysymys.

Tässä nuorisovaltuuston ehdotuksia yhteisöllisyyden lisäämiseksi:

Lisätään tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetusta nuorten lisäksi myös nuorten parissa työskenteleville aikuisille; Edistetään nuorten ja nuorten aikuisten harrastamisen mahdollisuuksia (esim. laajennetaan harrastamisen Suomen mallia); Luodaan maksuttomia kohtaamisen paikkoja ja kolmansia tiloja nuorille ja nuorille aikuisille; Varmistetaan kyky tunnistaa ja ennaltaehkäistä yksinäisyyttä myös julkisissa palveluissa; Ei leikata nuorten hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä rakentavalta nuorisovaltuustolta.

Nuorisovaltuusto näkee nuorten toimeentulon kohentamisen yhtenä avaintekijänä syntyvyyden kohentamisessa. Pienituloisuus koskettaa erityisesti nuoria. Nuorten pienituloisuusaste on kasvussa ja pienituloisuus jatkuu aikaisempaa pidemmälle aikuisuuteen. Näyttää siltä, että nuoret sukupolvet eivät pysty kerryttämään varallisuutta aikaisempien sukupolvien tavoin.

Tällä hallituskaudella tehdyt sosiaaliturvaleikkaukset ovat kohdistuneet liikaa nuoriin. Nuorille merkittävistä etuuksista ei tule leikata enempää ja niiden tason tulee olla riittävä.

Sosiaaliturvauudistuksessa tulee ottaa tavoitteeksi nuorten köyhyyden vähentäminen ja kannustinloukkujen purkaminen. Nuorten oikeutta ensisijaisiin etuuksiin täytyy vahvistaa. Ensisijaisten etuuksien tasoa tulisi korottaa, jotta tarve paikata toimeentuloa toimeentulotuella vähenee.

Nuorten usko omaan tulevaisuuteensa on vajonnut historiallisen huonoksi. Tuoreimman Nuorisobarometrin mukaan optimistisesti tai erittäin optimistisesti omaan tulevaisuuteensa suhtautuu enää 61 prosenttia nuorista. Aiemmin luku on ollut noin 80 prosenttia. Ministeri Sandra Bergqvist on tarttunut jo toimeen ja nimittänyt tutkijoista koostuvan ryhmän selvittämään syitä tulevaisuususkon romahdukselle ja antamaan suosituksia tilanteen korjaamiseksi. Toivomme, että väestöpoliittisen ohjelman valmistelutyöryhmä suosittaisi hallitukselle, että he ottaisivat työryhmän keväällä 2026 julkaistavat esitykset työnsä tueksi.

Nuorisovaltuusto haluaa myös muistuttaa, että valtiolla on mahdollisuus allokoida resursseja ja säätää lakeja. Ensisijaisesti teemaan tulisikin pureutua tällaisten toimien kautta. Vähemmän kampanjoita ja fokus konkreettisiin rohkaisiin toimiin, tietoa ja tutkimuksia meillä on jo tarpeeksi.

Pieskä Petra
Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry